

Παιδεία - Εκπαίδευση

Όροι και σημασία τους

Εννοιολογική προσέγγιση όρων	
Όροι	Σημασία
Παιδεία	Είναι το σύνολο των διαδικασιών με τις οποίες επιτυγχάνεται η πνευματική, κοινωνική και ηθική ολοκλήρωση του ατόμου. Με το ευρύτερο κοινωνιολογικό της περιεχόμενο, παιδεία είναι το σύνολο των επιδράσεων, σκόπημων και μη, που διαμορφώνουν την ανθρώπινη ύπαρξη. Ο Ε. Durkheim τη συνδέει με την κοινωνικοποίηση κάθε νέας γενιάς, υποστηρίζοντας ότι «παιδεία είναι η επιρροή που ασκείται από όλες τις ώριμες γενιές σ' αυτούς που δεν είναι ακόμη έτοιμοι για την κοινωνική ζωή».
Δια βίου παιδεία	Είναι η μακρόχρονη, ισόβια επαφή με την παιδεία και τα πνευματικά αγαθά. Μέσω της δια βίου παιδείας προωθείται η συνεχής βελτίωση των γνώσεων και η παρακολούθηση της εξέλιξης του πολιτισμού στους διάφορους τομείς του.
Εκπαίδευση	Είναι φορέας της παιδείας, που σκόπιμα, συστηματικά, συνειδητά και προγραμματισμένα παρέχει αγωγή στους νέους μέσα στο σχολείο. Σύμφωνα με τον Μαρωνίτη, η παιδεία και η εκπαίδευση είναι ναί μεν «η διαβαθμισμένη γνώση ως μάθηση, ασκημένη εντός θεσμοθετημένων θυλάκων», δηλαδή το σχολείο, αλλά η εκπαίδευση έχει χαρακτήρα πράξης, έχει καθορισμένη αποστολή και είναι υποχρεωτική, σε αντίθεση με την παιδεία που είναι μέθοδος, είναι μια λειτουργία ελεύθερη και προαιρετική.
Μόρφωση	Είναι η πνευματική και ψυχική καλλιέργεια που λαμβάνει ο άνθρωπος. Ουσιαστικά είναι η απόκτηση κάποιων γνώσεων ή δεξιοτήτων μετά από συστηματική μελέτη ή πρακτική εξάσκηση σε κάποιο τομέα. Είναι το αποτέλεσμα της αγωγής και της παιδείας.
Αγωγή	Είναι η σκόπιμη ενέργεια των ενήλικων προς τα αναπτυσσόμενα άτομα για να καλλιεργήσουν τη σωματική, πνευματική, κοινωνική, ηθική και αισθητική όψη της προσωπικότητάς τους προκειμένου να επιτύχουν την αυτοπραγμάτωσή τους και την ομαλή ένταξη στο φυσικό και ανθρώπινο περιβάλλον στο οποίο ζουν. Η αγωγή μπορεί να οριστεί σαν εκμάθηση κοινωνικών ρόλων, διαδικασία κοινωνικοποίησης, προσπάθεια προσαρμογής, σχέση αλληλεπίδρασης, διαπαιδαγώγηση, μηχανισμός καθοδήγησης, σχεδιασμένη ενέργεια, επίδραση του ενήλικα στον ανήλικο, εγχάραξη γνώσεων και αξιών. Ο Ιμάνουελ Καντ, μέσα από το έργο του "Περί παιδαγωγικής", συμβάλλει όσο λίγοι στη θεμελίωση της επιστήμης της αγωγής. Πιστεύει ότι ο άνθρωπος είναι δυνατό να γίνει ό,τι η αγωγή επιδιώκει να καταστήσει, καθώς τον ανατρέφει σύμφωνα με τη μελλοντική κατάσταση του ανθρώπινου γένους και όχι με τη σημερινή.
Εγγραμματισμός	Είναι η ικανότητα του ατόμου να χρησιμοποιεί τις γλωσσικές και μεταγλωσσικές γνώσεις και δεξιότητές του ευέλικτα και δημιουργικά. Αλλιώς, η δυνατότητα του ατόμου να λειτουργεί αποτελεσματικά σε διάφορα περιβάλλοντα και καταστάσεις επικοινωνίας, χρησιμοποιώντας κείμενα γραπτού και προφορικού λόγου, καθώς επίσης μη γλωσσικά κείμενα (λ.χ. εικόνες, σχεδιαγράμματα, χάρτες κλπ)

Είδη παιδείας

Η παιδεία διακρίνεται σε...	
Όροι	Σημασία
Ανθρωπιστική παιδεία	Η ανθρωπιστική παιδεία βασίζεται στις θεωρητικές σπουδές των κλασικών γραμμάτων (φιλοσοφία, κοινωνιολογία, λογοτεχνία, ρητορική κ.ά.) και διαδίδει τις οικουμενικές και πανανθρώπινες αξίες, αρετές και ιδανικά που θέτουν τον άνθρωπο στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος. Η ανθρωπιστική παιδεία πρεσβεύει την ανωτερότητα και την ύψιστη σημασία του ανθρώπου τον οποίο καλλιεργεί ηθικά, πνευματικά, ψυχικά και αισθητικά. Ωθεί το άτομο να μνησθεί στα πανανθρώπινα ιδεώδη και συμβάλλει στη διαμόρφωση μιας ευαίσθητης, δημιουργικής, κριτικά σκεπτόμενης, ενσυναισθητικής και ανθρωπιστικά προσανατολισμένης προσωπικότητας. Ουσιαστικά, εξανθρωπίζει τον άνθρωπο και υπηρετεί τον Ουμανισμό¹.
Τεχνοκρατική παιδεία	Η τεχνοκρατική παιδεία αποσκοπεί, κυρίως, στην επαγγελματική κατάρτιση του ατόμου, ώστε να είναι ικανό να αναλάβει και να ασκήσει αποτελεσματικά κάποιο επάγγελμα. Εκπληρώνει πρακτικούς σκοπούς και προωθεί τις αρχές του τεχνικού πολιτισμού. Το σύγχρονο εκπαιδευτικό σύστημα των κρατών του δυτικού πολιτισμού έχει υιοθετήσει ως βασικό εκπαιδευτικό σύστημα τον τεχνοκρατισμό και με αυτό επιτυγχάνεται η χρήση επιστημονικών μεθόδων και δεδομένων, που συστηματοποιούν τη μετάδοση γνώσεων, καθιστώντας την παροχή και πρόσληψή της πιο αποτελεσματική. Το βασικό, όμως, χαρακτηριστικό που εν τέλει διαφαίνεται είναι η εμμονή του εκπαιδευτικού συστήματος στην παροχή γνώσεων χρηστικών και πρακτικά ωφέλιμων στο πλαίσιο της εξειδίκευσης. Με απλά λόγια, η τεχνοκρατική παιδεία έχει σκοπό την προετοιμασία του μαθητή να ενταχθεί αποτελεσματικά στον επαγγελματικό στίβο και αντιμετωπίζει χρησιμοθηρικά τη γνώση, ως μόνο εργαλείο για την εξυπηρέτηση πρακτικών σκοπών, απεμπολώντας την αξία διαμόρφωσης της προσωπικότητας και αγωγής της ψυχής (χρέος της ανθρωπιστικής παιδείας).

¹ Με τον όρο **Ουμανισμός** («Ουμανισμός» σημαίνει «ανθρωπισμός», μεταφορά από το νεολατινικό *Humanismus*) αναφερόμαστε στο πνευματικό ρεύμα, που στόχευε στην πολιτιστική και εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του θεοφοβικού μοντέλου που επικρατούσε ως τότε. Χαρακτηρίζεται από την επιστροφή στα αρχαία κείμενα, ως ένα μοντέλο ζωής, γραφής και σκέψης. Γενικότερα ο όρος *Humanitas* /Ανθρωπιστής νοείται ως ο πολιτισμός που ολοκληρώνοντας τις φυσικές ιδιότητες του ανθρώπου, τον κάνει άξιο του ονόματός του. («Ουμανισμός», *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*, Γ. Μπαμπινιώτη, Β΄ Έκδοση)

Το χρέος να παράσχουν παιδεία στους νεότερους ανθρώπους αναλαμβάνουν φορείς, όπως...	
Σύντομα	Πιο αναλυτικά
Οικογένεια	Η οικογένεια είναι η πρώτη κοινωνία στην οποία εντάσσεται και γαλουχείται το άτομο. Συχνά λειτουργεί ως θετικό πρότυπο προς μίμηση και έμμεσα ή άμεσα διαμορφώνει τις στάσεις και τις πεποιθήσεις του ατόμου. Συνάμα, μεταδίδει αξίες, αρχές και ιδανικά στα νεαρά μέλη της και τους επιβάλλει συγκεκριμένες μορφές συμπεριφοράς, συμβάλλοντας κατ' αυτόν τον τρόπο στην κοινωνικοποίησή τους. Όλα αυτά καταμαρτυρούν τον σπουδαίο ρόλο της οικογένειας ως φορέα αγωγής και παιδείας.
Σχολείο	Το σχολείο αποτελεί τον δεύτερο σημαντικότερο φορέα αγωγής των νέων, καθότι είναι ο χώρος που υλοποιούνται αφενός οι σκοποί της αγωγής και της εκπαίδευσης, αφετέρου η προετοιμασία του νεαρού ατόμου για την ένταξή του στην κοινωνία και η ουσιαστική διαμόρφωσή του σε έναν υγιή, ανεξάρτητο και δημοκρατικό πολίτη. Επομένως, το άτομο μέσω του σχολείου διαπλάθεται πνευματικά, ηθικά, κοινωνικά και συναισθηματικά.
Πανεπιστήμιο	Τα πανεπιστημιακά ιδρύματα και εν γένει η πανεπιστημιακή κοινότητα (βιβλιοθήκες, ερευνητικά κέντρα, εργαστήρια κ.ά.) έχουν χρέος την προετοιμασία - ακαδημαϊκή και επαγγελματική - των νέων στο πεδίο σπουδών που ο καθένας έχει επιλέξει. Παράλληλα, εντός της ακαδημαϊκής κοινότητας τα μέλη μαθαίνουν να συζητούν, να διαφωνούν πολιτισμένα, να αναζητούν και να καλλιεργούν μια κουλτούρα μάθησης, αποκτώντας έτσι όλα τα απαραίτητα διανοητικά και κοινωνικά εφόδια, ώστε να πορευθούν στη ζωή τους τελέσφορα.
Πολιτεία	Η πολιτεία είναι ο κύριος υπεύθυνος για τον προγραμματισμό της εθνικής παιδείας και αναλαμβάνει την εύρυθμη λειτουργία και ίδρυση εκπαιδευτικών μονάδων, την ποιότητα της παρεχόμενης στους νέους εκπαίδευσης, αλλά και την εποπτεία της εκπαιδευτικής διαδικασίας (π.χ. βιβλία, αναλυτικό πρόγραμμα κ.ά.). Με αυτόν τον τρόπο φέρει τεράστια ευθύνη για την παροχή των παιδευτικών αξιών και αγωγής των νέων και έμμεσα ευθύνεται για την ποιότητα των εκκολλαπτόμενων πολιτών, δηλαδή των νέων.
Κοινωνικό περιβάλλον και συναναστροφές	Ένα σημαντικό μέρος της καθημερινότητας των νέων είναι η συνδιαλλαγή του και η ενσωμάτωσή του σε κοινωνικές ομάδες. Σε αυτές ανακαλύπτει τον εαυτό του, μαθαίνει τους κανόνες κοινωνικοποίησης και καλλιεργεί δεξιότητες χρήσιμες για την ορθή αντιμετώπιση κρίσεων και την επίτευξη στόχων. Επομένως, οι συναναστροφές που έχει επιλέξει ο νέος διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στην αγωγή και διαμόρφωση της προσωπικότητάς του.
Εκκλησία	Ο ρόλος της εκκλησίας συντελείται διττά. Από τη μία μπορεί μέσω της κατήχησης και των ενοριών ο πνευματικός-ιερέας να μεταδώσει όλα τα απαραίτητα ηθικά διδάγματα/στοιχεία και τις αξίες της συναδέλφωσης και της αλληλεγγύης. Από την άλλη, ο λόγος των πατέρων της εκκλησίας διδάσκεται μέσω των θρησκευτικών στο εκπαιδευτικό σύστημα και προωθούνται οι αρετές των πατερικών κειμένων και των χρηστών ηθών.
Μέσα μαζικής ενημέρωσης	Τα μέσα ενημέρωσης αποτελούν πλέον αναπόσπαστο στοιχείο της καθημερινότητας του ατόμου. Αναλαμβάνουν την παροχή πληροφόρησης για πλήθος εξελίξεων που συμβαίνουν καθημερινά, ενημερώνουν για γεγονότα, προωθούν ψυχαγωγικά και καλλιτεχνικά προγράμματα, ενώ συχνά μέσω

	εκπαιδευτικών προγραμμάτων παρέχουν γνώσεις χρήσιμες για τη ζωή ή απλά για την κάλυψη της περιέργειας του ανθρώπου και προβάλλουν πρότυπα, που μπορεί να είναι χρήσιμα και άξια προς μίμηση. Επομένως, δίνουν ερεθίσματα πνευματικά, ηθικά, κοινωνικά και αισθητικά στον άνθρωπο, συνεπικουρώντας στη διαμόρφωση μιας πλούσιας προσωπικότητας.
Πνευματικοί άνθρωποι	Οι πνευματικοί άνθρωποι ή πνευματικοί ταγοί ή διανοούμενοι διακρίνονται για το υψηλό πνευματικό τους επίπεδο, το αδέκαστο του χαρακτήρα τους και το ήθος τους. Είναι, δηλαδή, τα πιο υγιή πρότυπα προς μίμηση, καθώς αποτελούν θεματοφύλακες της ελευθερίας και των ανθρώπινων δικαιωμάτων, αφυπνίζουν τους πολίτες και με τον σοβαρό και πειστικό τους λόγο προτείνουν λύσεις σε καίρια ζητήματα που απασχολούν την κοινωνία. Λειτουργούν, επομένως, ως φάροι παιδείας και αγωγής για τη συλλογική οντότητα (τους πολίτες).

Έργο της παιδείας

Η παιδεία ωφελεί τον άνθρωπο και την κοινωνία, καθώς...	
Σύντομα	Πιο αναλυτικά
Επιτυγχάνει την πνευματική αρτίωση του ατόμου	Ο πεπαιδευμένος άνθρωπος διακρίνεται από υψηλό δείκτη νοητικής ευστροφίας, κριτική και δημιουργική σκέψη, φαντασία και ικανότητα παρατηρητικότητας. Όλα αυτά τα χαρακτηριστικά καταμαρτυρούν την υπεραξία αυτού του εφοδίου για τον άνθρωπο, καθώς έτσι συνειδητοποιεί τον κόσμο που τον περιβάλλει και διαμορφώνει ελεύθερο πνεύμα.
Πρωωθεί τον ανθρωπισμό, ηθικοποιεί και ευαισθητοποιεί τον άνθρωπο	Η παιδεία εξευγενίζει τους ανθρώπους και την ψυχή τους, αναπτύσσει τον συναισθηματικό τους κόσμο, εξημερώνει τα ήθη και εισάγει τον άνθρωπο σε ένα πολιτισμένο πλαίσιο. Είναι, ουσιαστικά, η απαρχή για κοινωνία πολιτισμένη, ελεύθερη καταπίεσεων, αδικιών, πολέμων και φαινομένων κοινωνικής παθογένειας, που θα επικρατούν αξίες σεβασμού, κατανόησης, υπευθυνότητας και συντροφικότητας.
Διαπλάθει κοινωνικές φυσιογνωμίες με συνείδηση και ατομική ευθύνη	Ο εγγράμματος άνθρωπος είναι σε θέση να αντιληφθεί τον εαυτό του πλαισιωμένο από ένα σύνολο. Νοείται ως μέλος μιας κοινότητας που λειτουργεί με γνώμονα το καθολικό/ συλλογικό καλό, έχει καλλιεργήσει το αίσθημα κοινωνικής συνείδησης και προσπαθεί να προσφέρει στο μέγιστο, καθότι αντιλαμβάνεται ότι δεν μπορεί να υπάρξει διαφορετικά.
Απαλλάσσει τον άνθρωπο από φαινόμενα πνευματικού σκοταδισμού	Μόλυνση και νοσηρότητα της κοινωνίας μας αποτελούν ο ρατσισμός, οι προκαταλήψεις, η μισαλλοδοξία και ο φανατισμός. Με αρωγό την παιδεία ο άνθρωπος αποκτά διαύγεια σκέψης, απαλλάσσεται από την πνευματική μονομέρεια και υιοθετεί τα ανθρώπινα δικαιώματα, ως το μόνο δίκαιο αίτημα για την ομαλή συνύπαρξη των ανθρώπων. Η ανθρώπινη αξιοπρέπεια τίθεται στο επίκεντρο του κοσμοειδώλου του και απελευθερώνεται από αναχρονιστικά ιδεολογήματα.
Θεμελιώνει τη δημοκρατία	Η παιδεία και η δημοκρατία είναι αλληλένδετες έννοιες και ταυτίζονται. Δεν μπορεί να υπάρχει δημοκρατία, δηλαδή ισηγορία, ισοπολιτεία και ισότητα, αν δεν υπάρχει παιδεία. Άλλωστε, το υψηλό μορφωτικό επίπεδο εγγυάται την τήρηση των νόμων, την ανάληψη υποχρεώσεων, τη διεκδίκηση δικαιωμάτων και όσων ολοκληρώνουν το νόημα της δημοκρατίας (π.χ. διάλογος).

Έργο της εκπαίδευσης

Ο θεσμός της εκπαίδευσης επιτελεί σπουδαίο ρόλο στην ολόπλευρη ανάπτυξη της προσωπικότητας του ατόμου, καθότι...

Σύντομα	Πιο αναλυτικά
Καλλιεργεί πνευματικά το άτομο και του οξύνει τις διανοητικές του δυνάμεις	Μέσω της εκπαιδευτικής διαδικασίας το άτομο οξύνει τις διανοητικές του δυνάμεις, όπως τη λογική, την αντίληψη και την κρίση και συνάμα διευρύνει τους πνευματικούς ορίζοντες. Κατά αυτόν τον τρόπο καθίσταται ικανό να αντιμετωπίσει φαινόμενα παραπληροφόρησης, πνευματικής χειραγώγησης, δεν φανατίζεται και αντιστέκεται στην πνευματική σύγχυση.
Διαμορφώνει ενσυναισθητικά ένα άτομο και το ευαισθητοποιεί	Ο άνθρωπος έχει ως εγγενές χαρακτηριστικό του να βιώνει συναισθήματα, όμως αυτή η έμφυτη τάση του εκλείπει με την επικράτηση του ατομικισμού και της τυποποίησης. Γι' αυτό η μόρφωση και εκπαίδευση παρέχει στον άνθρωπο γνώσεις για την αξία να βιώνει κανείς ευγενή συναισθήματα για τον συνάνθρωπο. Αυτό το κατορθώνει είτε μέσω πρακτικών εθελοντισμού και ανθρωπιστικών κινήματων είτε μέσω θεωρητικών προσεγγίσεων (λογοτεχνία, φιλοσοφία κ.ά.)
Καλλιεργεί τα καλαισθητικά κριτήρια του ανθρώπου και του παρέχει μια ολοκληρωμένη εικόνα για το ωραίο	Το άτομο που συμμετέχει σε μία εκπαιδευτική διαδικασία διαμορφώνει την αισθητική του και υιοθετεί εικόνα για το «ωραίο». Εμπνέεται από τις τέχνες και τα γράμματα και αποκτά ροπή προς την καλλιτεχνική δημιουργία. Έτσι, κερδίζει ερεθίσματα για τη συμμετοχή σε καλλιτεχνικές δράσεις και δρώμενα και γνωρίζει να διακρίνει τα ποιοτικά από τα εμπορικά καλλιτεχνικά θέματα, προστατεύοντας την προσωπικότητά του από επιβλαβή πρότυπα.
Παρέχει αρετές και έναν ολοκληρωμένο κώδικα αξιών	Ο θεσμός της εκπαίδευσης ηθικοποιεί το άτομο, το οποίο εμφορείται με αξίες που θα το βοηθήσουν να συνυπάρχει και να πορεύεται στη ζωή του με ιδανικά. Ο άνθρωπος μπορεί να ακολουθεί τους ηθικούς κανόνες για όλη του τη ζωή και να τους έχει ως οδηγό για την ομαλή συναναστροφή του με άλλους.
Κοινωνικοποιεί το άτομο και του διαμορφώνει τις κοινωνικές δεξιότητες	Μέσα από την εκπαιδευτική διαδικασία ο νέος αποκτά όλα τα απαραίτητα εφόδια για να μπορέσει να ενταχθεί στο κοινωνικό σύνολο, να συνυπάρξει και να ενσωματωθεί. Ειδικότερα, αναπτύσσει την κοινωνικότητά του, μαθαίνει να αναγνωρίζει και να υπακούει σε κανόνες που σέβονται την αρχή της ισονομίας και υιοθετεί τον διάλογο ως μέσο επικοινωνίας και επίλυσης των διαφορών.
Εμφορεί στο άτομο δημοκρατικά ιδεώδη και το πολιτικοποιεί	Όπως διατείνονται οι περισσότεροι φιλόσοφοι, η σωστή αγωγή και εκπαίδευση δημιουργεί ανθρώπους που δεν ενδιαφέρονται για τον εαυτό τους, αλλά μαθαίνουν να συμπεριφέρονται ως πολίτες. Επομένως, ο νέος ασκείται στις αρχές της ισονομίας, της ισηγορίας και της δημοκρατίας, ενώ παράλληλα ευαισθητοποιείται απέναντι σε φαινόμενα που μαστίζουν την κοινωνία του και μαθαίνει να συμμετέχει στα κοινά και να λαμβάνει αποφάσεις.
Υποβοηθά στον επαγγελματικό προσανατολισμό του ατόμου και	Η σωστή πληροφόρηση και η οργανωμένη εκπαιδευτική προσέγγιση πλαισιώνει τους νέους και τους υποβοηθά στην εύρεση του

τον πληροφορεί για τις εξελίξεις της κοινωνίας

επαγγέλματος που προσιδιάζει στις κλίσεις τους, τις δεξιότητές τους και στις ανάγκες τους. Έτσι, ο νέος αποκτά στοχοπροσήλωση και ενδιαφέρεται για την καλλιέργειά του για την επίτευξη των μελλοντικών επαγγελματικών του ονείρων.

Γνωρίζει στο άτομο τα στοιχεία του εθνικού και παγκόσμιου πολιτισμού

Μέσω της εκπαιδευτικής διαδικασίας συντελείται ώσμωση πολιτισμών, το άτομο ταξιδεύει νοητικά και γνωρίζει τόσο τον πολιτισμό του, όσο και πολιτισμούς άλλων χωρών. Απαλλάσσεται από προκαταλήψεις, αποκτά στοιχεία κοσμοπολιτισμού και ξευγενίζεται ως άνθρωπος υιοθετώντας πανανθρώπινες αξίες και το αίσθημα σεβασμού προς όλους. Αλλά και νιώθει εθνική υπερηφάνεια και φιλοπατρία παράλληλα με το διεθνιστικό φρόνημα.

Εισάγει το άτομο στον ψηφιακό κόσμο και στην τεχνολογία

Η εκπαίδευση οφείλει να είναι προσαρμοσμένη στις απαιτήσεις της σύγχρονης κοινωνίας και γι' αυτό είναι αναγκαίο να στοχεύει στην ανάπτυξη τεχνολογικών δεξιοτήτων και ψηφιακών γνώσεων. Έτσι το άτομο θα καταφέρει να προσαρμοστεί στο συνεχώς μεταβαλλόμενο μέλλον λόγω της ραγδαίας και συνεχούς εξέλιξης της τεχνολογίας και της αυτοματοποίησης και συνάμα θα προστατευτεί από τους κινδύνους που εγκυμονεί η τεχνητή νοημοσύνη και κάθε τεχνολογικό επίτευγμα.